

Úvod do pedagogiky

Téma číslo 12 – Základy učitelské profese (pedeutologie)

Viděli jste v minulém dílu...😊

- ▶ Vzdělání a vzdělávání – vymezení základních pojmů.
- ▶ Současné vzdělávací teorie a jejich klasifikace podle pólů reflexe výchovy – obsah, subjekt, společnost, interakce.
- ▶ Konstruktivismus jako základní pedagogická teorie.
- ▶ Aktivní konstrukce poznání.
- ▶ Pozitiva a negativa konstruktivisticky koncipovaného vzdělávání.

Pedeutologie

- ▶ teorie učitelské profese, v USA a v Evropě vychází řada odborných časopisů, v ČR až po roce 1990
- ▶ **1946** – počátek vysokoškolského vzdělávání učitelů pro ZŠ v ČR x od r. **1921** – Škola vysokých studií pedagogických (nástavbové studium pro absolventy pedagogických ústavů)
- ▶ **1954** – Vyšší pedagogická škola v Ústí nad Labem, poté Pedagogický institut a následně současná PF a UJEP

Pedeutologie

- ▶ Spor, zda je učitelství profese – **semiprofese**: učí neaprobovaní učitelé, není přesně definován soubor profesních znalostí a dovedností pro výkon učitelské profese, zásahy laické veřejnosti (politici, novináři).
- ▶ Náročnost povolání škála 1 – 9:
 - **Učitelé ZŠ – rank 7**: práce vysoce složitá, kvalifikovaná, s omezenou samostatností (sportovci, personalisté, právní poradci)
 - **Učitelé SŠ – rank 8**: práce vysoce složitá, kvalifikovaná, mnohostranná a samostatná (zubaři, piloti, inspektoři, tlumočníci)
 - **Rank 9** – práce vysoce složitá, kvalifikovaná, mnohostranná a tvůrčí (vědci, vyšší státní úředníci, advokáti, režiséři, šéfredaktoři)

Socioprofesionální struktura

- ▶ Pracovníci ve školství (cca 350 tis. osob) – **55 % pedagogičtí pracovníci**, 45 % nepedagogičtí pracovníci (podpůrný personál)
- ▶ Na 1000 osob 3,7 lékaře x 17,4 učitele
- ▶ Za posledních 25 let stoupl počet učitelů v ČR o 50 %!
- ▶ Více než 1/3 tvoří učitelé ZŠ.
- ▶ **Feminizace učitelské profese** – v ČR extrémní, negativní rys školství – **72,1 %** (více jen zdravotnictví – 76,1 %) – od 99,8 % v MŠ po 56,3 % na gymnáziích x VŠ (30,6 %).
- ▶ **Za posledních 25 let vzrostla o více než 30 % (x ženy mohou učit teprve od začátku 20. stol.)!**

Socioprofesionální struktura

- ▶ Feminizace učitelské profese – existují školy, kde se žák s učitelem–mužem vůbec nepotká – negativní vliv na psychologický a sociální vývoj žactva.
- ▶ **Důvody:**
 - Ustálená dělba práce – učitelství je spíše ženská profese.
 - Nízká finanční atraktivnost pro muže (tabulky, kariérní řády).
 - Nižší náročnost studia na PF než na ostatních VŠ x přímá zjištění neexistují (bývají náhradní volbou).
- ▶ Uchazeči – 70 % žen, absolventi – 73 % žen.

Prestiž učitelské profese

- ▶ Česká škála prestiže povolání – 70 povolání, každému body od 1 – 99.
- ▶ Korelace se složitostí práce, stupněm vzdělání x nikoli s pohlavím!
- ▶ 1. lékař, 2. ministr, 3. docent, profesor... **7. učitel....**
39. pouliční prodavač.
- ▶ Z pohledů studentů učitelství (jen 36 profesí): 1. lékař, 2. docent a profesor, **5. učitel...** 36. pouliční prodavač. 😊
- ▶ Neexistují data od samotných učitelů.

Osobnostní charakteristiky učitele

- ▶ Po r. 1989 neustále snahy o jejich standardizaci – v současné době se připomínají **standards profesních činností učitele** (prof. Rýdl) – 3 funkce:
 - Seberozvoj učitele, aby věděl, jak má vypadat.
 - Možnost podle nich finančně hodnotit – kariérní řád.
 - Požadavky na fakulty připravující učitele, změny podoby přípravy učitelů.
- ▶ **Učitelovu kvalitu determinují:** stupeň kvalifikace, rozsah výcviku, specializace (v oborech), věk, profesní zkušenost, etnická příslušnost, verbální schopnosti, postoje...
- ▶ Největším facilitátorem je učitelova **komunikační schopnost**.

Generalizace o učitelích (Anderson, Burns)

1. Neexistuje univerzální definice dobrého či efektivního učitele.
2. Učitelé jsou navzájem odlišní v řadě osobnostních a profesních charakteristik, přičemž jen některé mají přímý vliv na efektivnost výuky (postoje, motivace, hodnoty...).
3. Charakteristiky učitele nemají přímý vliv na prospěch žáků, ale jen nepřímý.
4. Učitelé se vyvíjejí tak, že postupují skrze několik dosti dobře předpověditelných a kvalitativně odlišných etap – od statutu začátečníka po statut experta.

Fáze 0: Volba učitelské profese

- ▶ Studium učitelství zejména (ale nejen) na PF – 9 fakult v ČR (UJEP, UK, ZČU, JČU, UP, MU, OU, UHK, TUL).
- ▶ Studenti učitelství tvoří **2. největší skupinu vysokoškoláků.**
- ▶ Vysoký zájem o studium učitelství je **klamný** – PF jako pojistka, více motivovanější jsou učitelé pro 1. st. ZŠ a dívky.
- ▶ 59 % studentů 1. ročníků PF se rozhodlo ke studiu učitelství na poslední chvíli, 36 % těchto studentů by opětovně provedlo stejnou volbu.
- ▶ **Motivace pro studium učitelství je nízká a povrchní!**

Fáze 0: Volba učitelství profese

- ▶ **Výběr studentů učitelství – 2 tendence:**
 - Mezi těmito uchazeči je méně talentů než na jiných oborech, proto není třeba zvláštní výběr.
 - Závažnost edukace si uvědomuje i společnost – nutno řádně selektovat.
- ▶ **V ČR** – buď bez přijímaček, nebo jsou zkoušky založeny pouze na orientaci v oboru (někde TOSP) x Finsko – dvoustupňový výběr.
- ▶ Velká část studentů učitelství pochází z dělnicko-úřednických rodin, významná je **generační kontinuita**.

Proměny přípravy učitelů v ČR

Před strukturací

- ▶ Učitelství pro 1. stupeň ZŠ – Mgr., nestrukturované, 4 nebo 5 let.
- ▶ Učitelství pro 2. stupeň ZŠ – Mgr., nestrukturované, 4 roky, 1 nebo 2 oborové.
- ▶ Učitelství pro SŠ – Mgr., nestrukturované, 5 let, 1 nebo 2 oborové.
- ▶ Příprava učitelů podle jednotného schématu na všech VŠ.

Po strukturaci

- ▶ Učitelství pro 1. stupeň ZŠ – Mgr., nestrukturované, 5 let.
- ▶ Učitelství pro 2. stupeň ZŠ a SŠ – Bc. stupeň (3 roky), 1 nebo 2 oborové, se zaměřením na vzdělání nebo bez + NMgr. stupeň (2 roky), 1 nebo 2 oborové.
- ▶ Různé modely (celkem 7 v ČR) a cesty k učitelské kvalifikaci.

Proměny přípravy učitelů v ČR

Před strukturací

- ▶ Příprava učitelů převážně na pedagogických fakultách.
- ▶ Oborová a pedagogicko-psychologická příprava probíhá současně.
- ▶ Podíl ped–psy disciplín a didaktik dle akreditovaného studijního plánu.

Po strukturaci

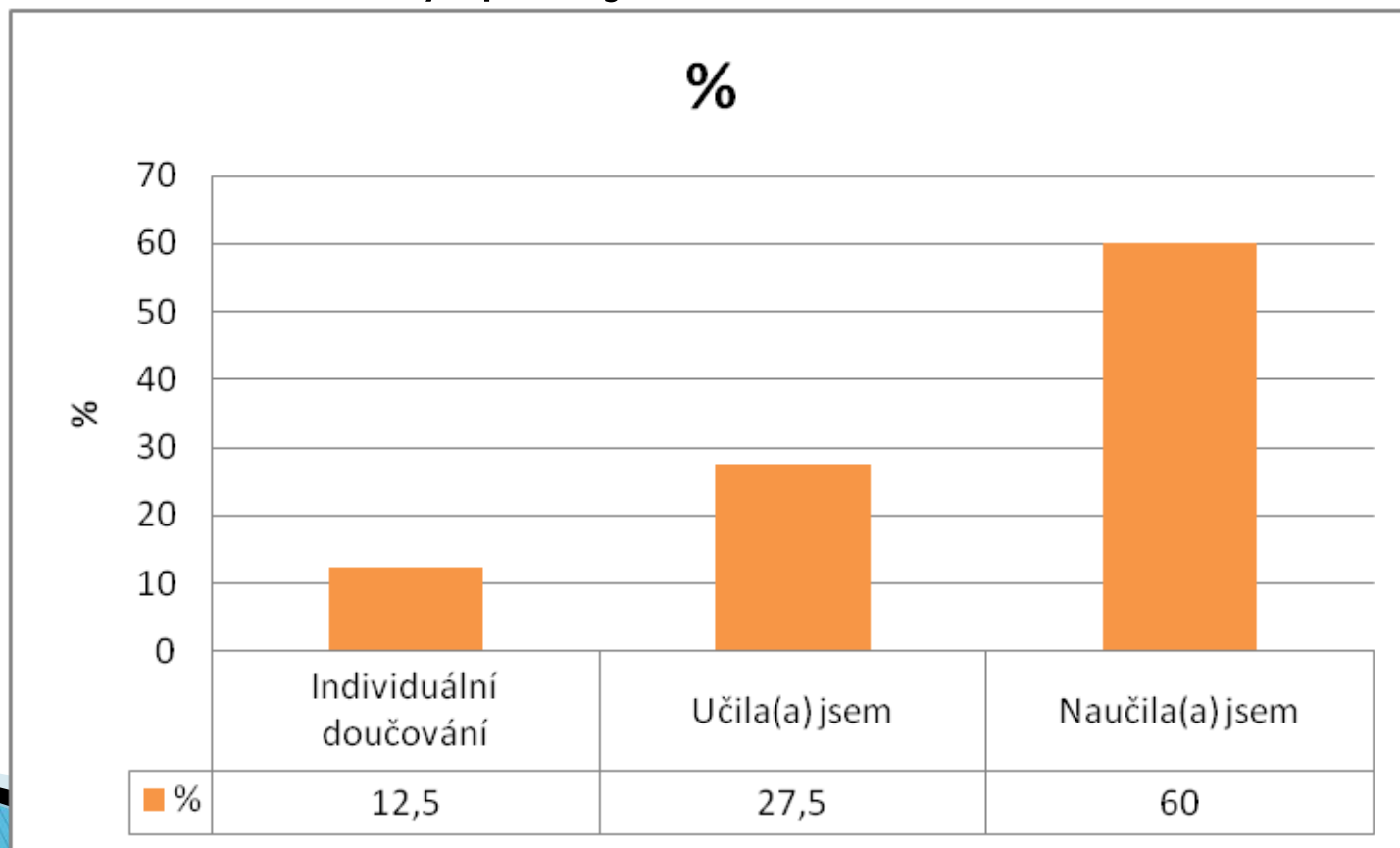
- ▶ Příprava učitelů probíhá na různých fakultách podle oborového zaměření.
- ▶ Oborová a pedagogicko-psychologická příprava probíhá odděleně (didaktiky většinou v NMgr. studiu).
- ▶ Nejednotné zastoupení ped–psy disciplín a didaktik (pouze pracovní materiál „*Koncepce pregraduální přípravy učitelů*“).

Individuální pojetí role učitele studenty učitelství – empirická studie

- ▶ Studenti učitelství pro 2. stupeň ZŠ a SŠ na PF UJEP – různé obory a jejich kombinace (humanitní, jazykové, přírodovědné, výchovy), 2. – 4. ročník studia.
- ▶ Data byla získána v letech 2004 – 2007.
- ▶ Celkový počet respondentů: 385.
- ▶ Metoda: dotazník vytvořený pro účely tohoto výzkumu.

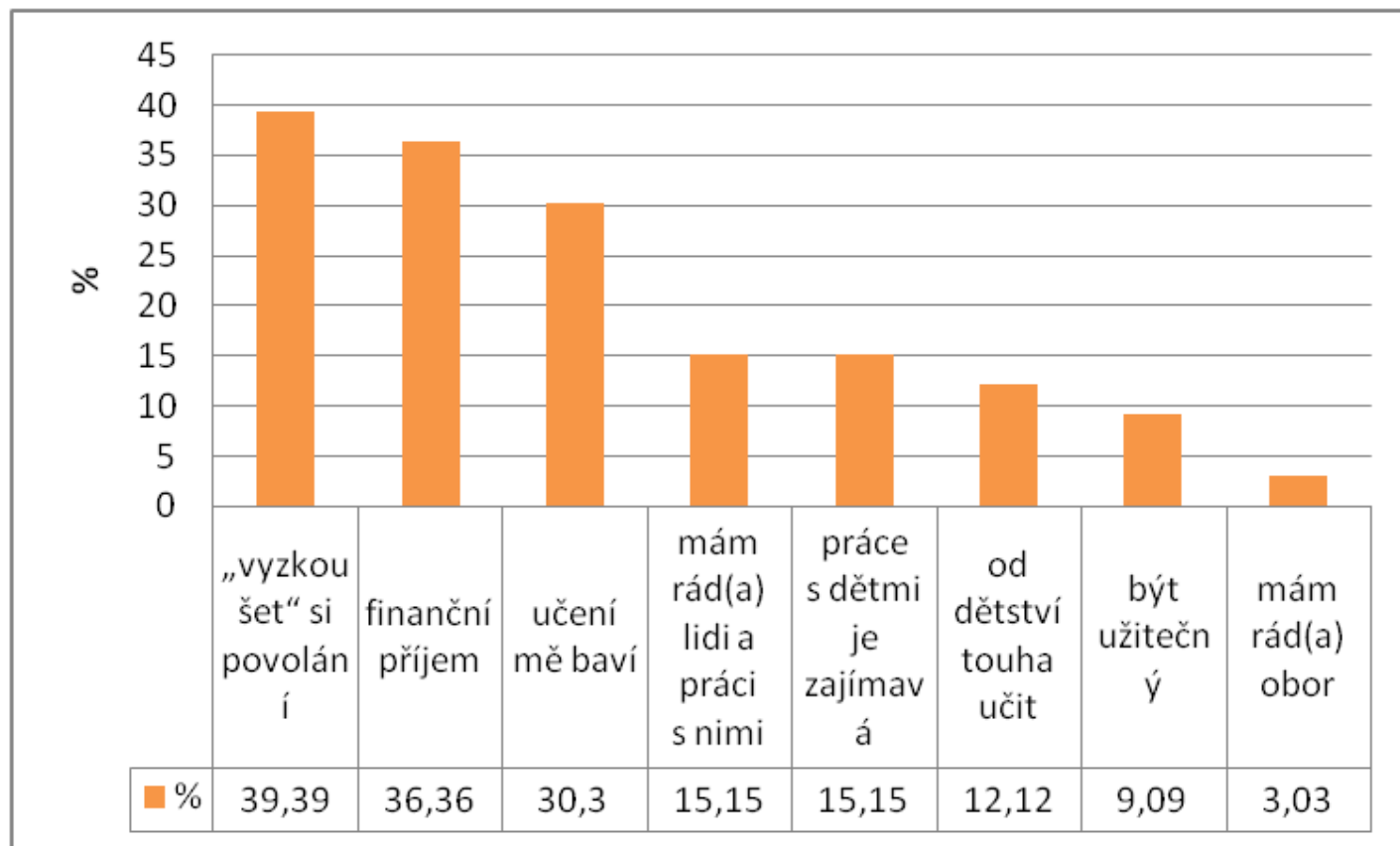
Individuální pojetí role učitele studenty učitelství – empirická studie

- ▶ V současné době vyučuji na některé škole, případně mám s reálnou výukou praktické zkušenosti (již jsem učil). Pokud ano, shrňte své důvody, proč jste učit zkusil(a).

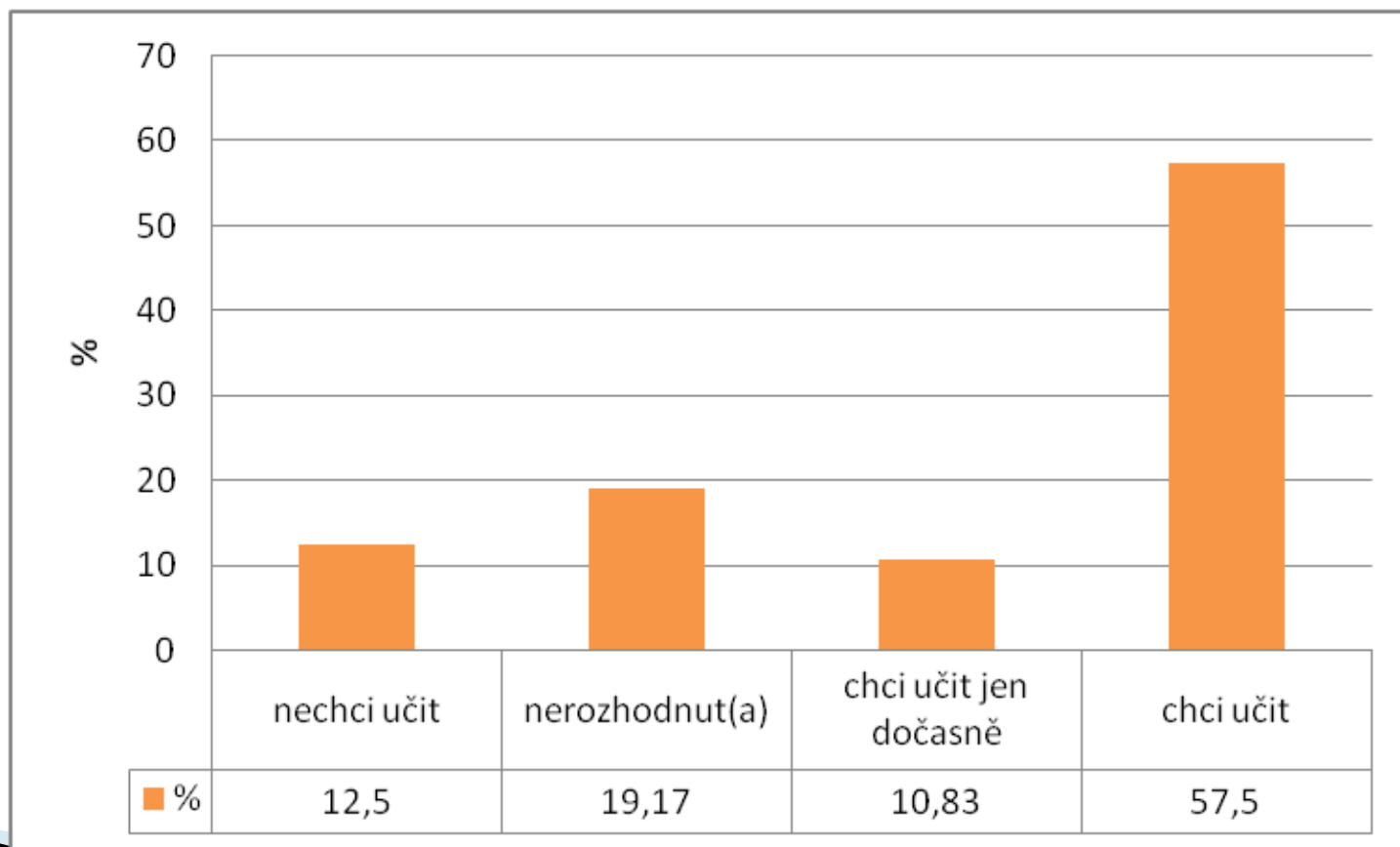
Individuální pojetí role učitele studenty učitelství – empirická studie

- ▶ Důvody, pro které respondenti již zkusili učitelskou profesi.

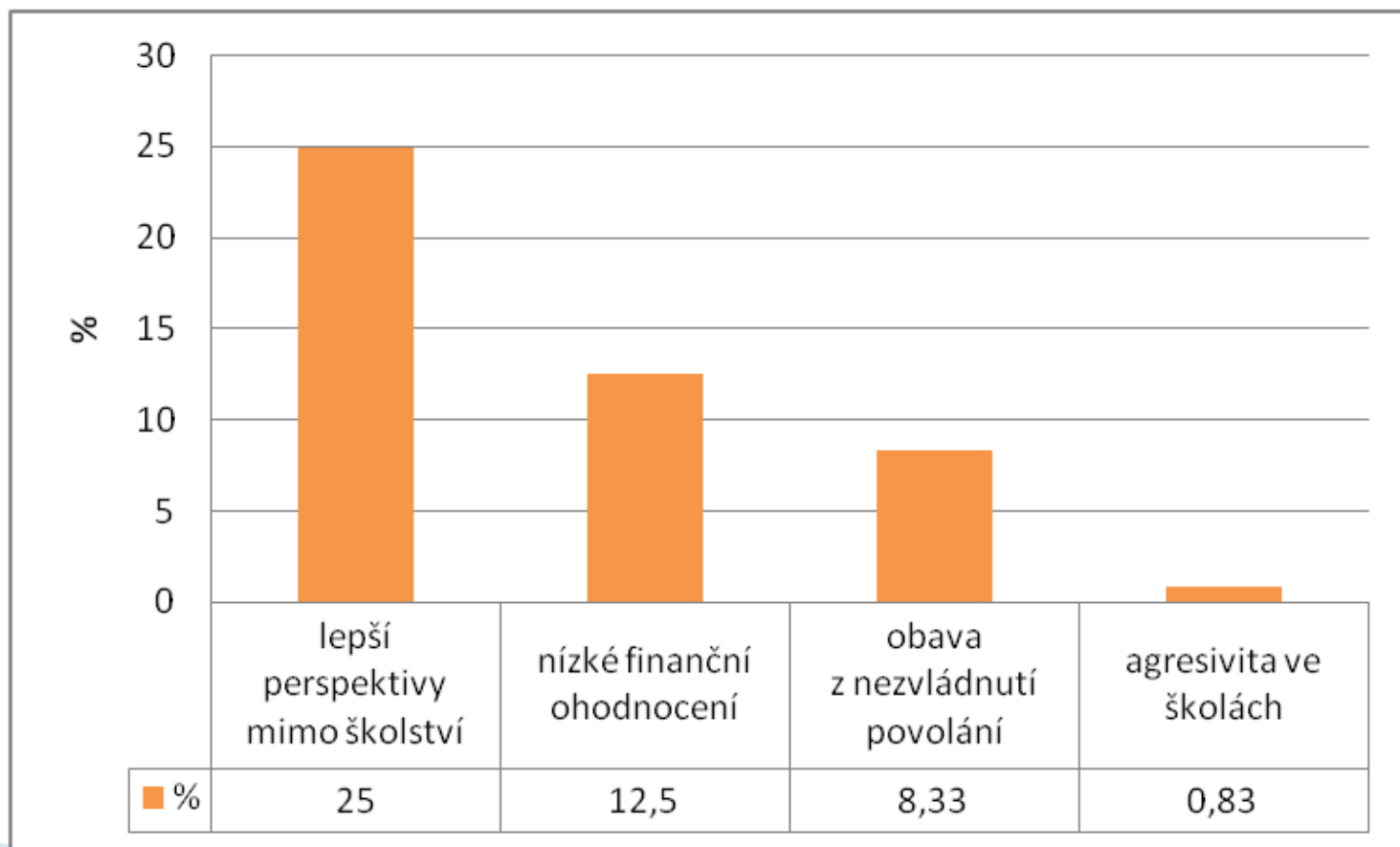
Individuální pojetí role učitele studenty učitelství – empirická studie

- Po absolvování pedagogické fakulty se chci/nechci věnovat učitelské profesi. Své rozhodnutí zdůvodněte.

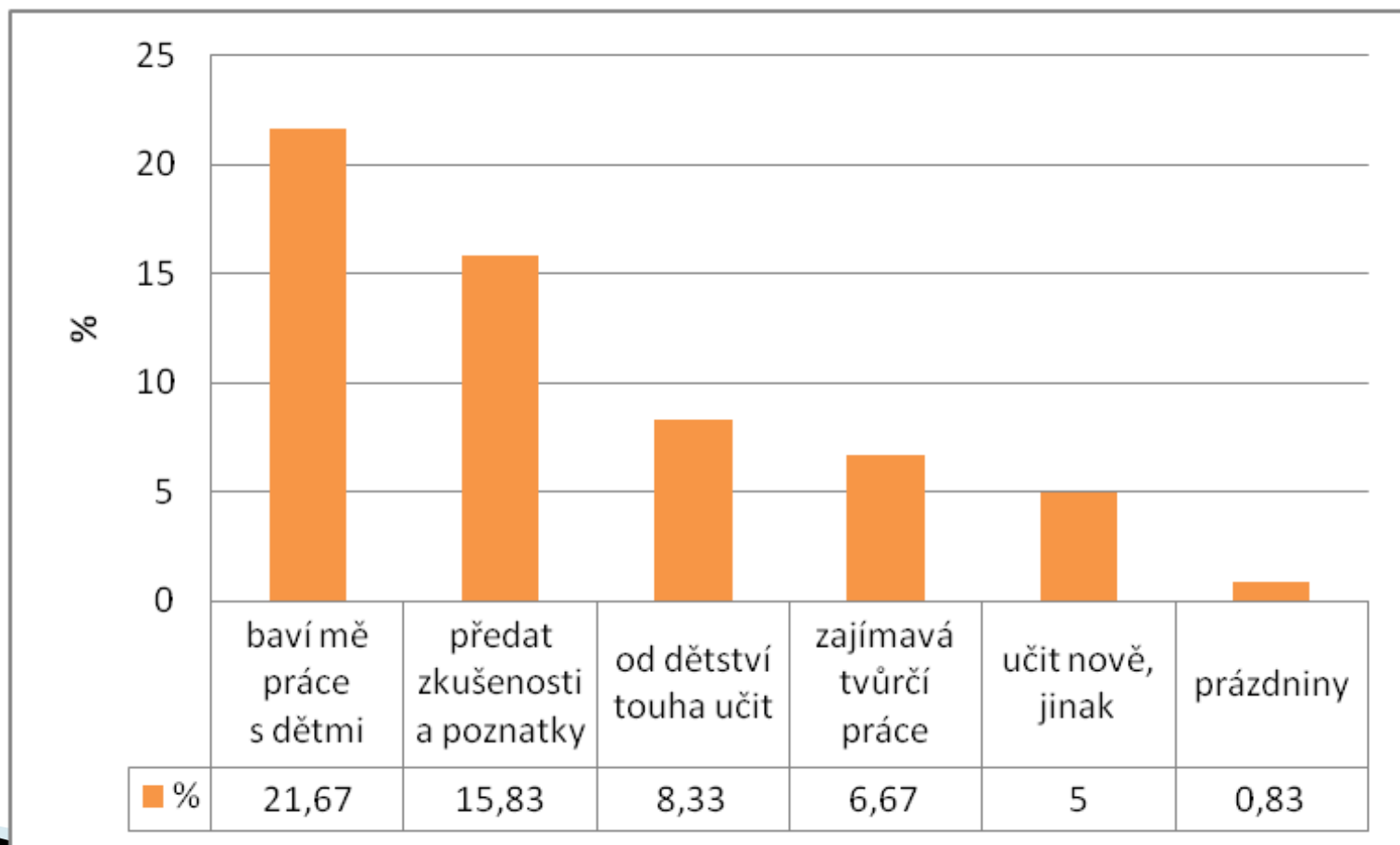
Individuální pojetí role učitele studenty učitelství – empirická studie

- ▶ Faktory **negativní** motivace:

Individuální pojetí role učitele studenty učitelství – empirická studie

- ▶ Faktory **pozitivní** motivace:

Individuální pojetí role učitele studenty učitelství – empirická studie

- ▶ Uved'te 3 aspekty, které Vás lákají, abyste si učitelskou profesi zkusil(a).

Odpověď	%
práce s dětmi	54,17
volný čas, prázdniny	40,83
možnost seberealizace	40,00
naučit se novým věcem	39,17
možnost ovlivnění osobnosti dětí	18,33
tvůrčí nestereotypní práce	12,50
poznání nových lidí	7,50
zlepšení schopnosti komunikace	6,67
snaha ve školství něco změnit	5,00
perspektivní zaměstnání	4,17
společenská prestiž	3,33
příprava na roli matky	2,50

Individuální pojetí role učitele studenty učitelství – empirická studie

- ▶ Uved'te 3 podle Vás nejvýznamnější negativa učitelské profese v současné době.

Odpověď	%
nízké finanční ohodnocení	80,00
agresivita a nevychovanost žáků	36,67
nízká autorita učitele	26,67
špatné podmínky pro výuku	25,83
psychická náročnost	19,17
špatný přístup žáků k vyučování	18,33
špatná spolupráce s rodiči	18,33
přílišná rigidita a zastaralost	14,17
nízká společenská prestiž	13,33
potlačování kreativity	6,67
nízká kvalifikace učitelů na školách	5,83
časová náročnost	4,17
neosobní přístup k žákům	4,17
přílišná administrativa	2,50
předimenzovanost osnov	2,50

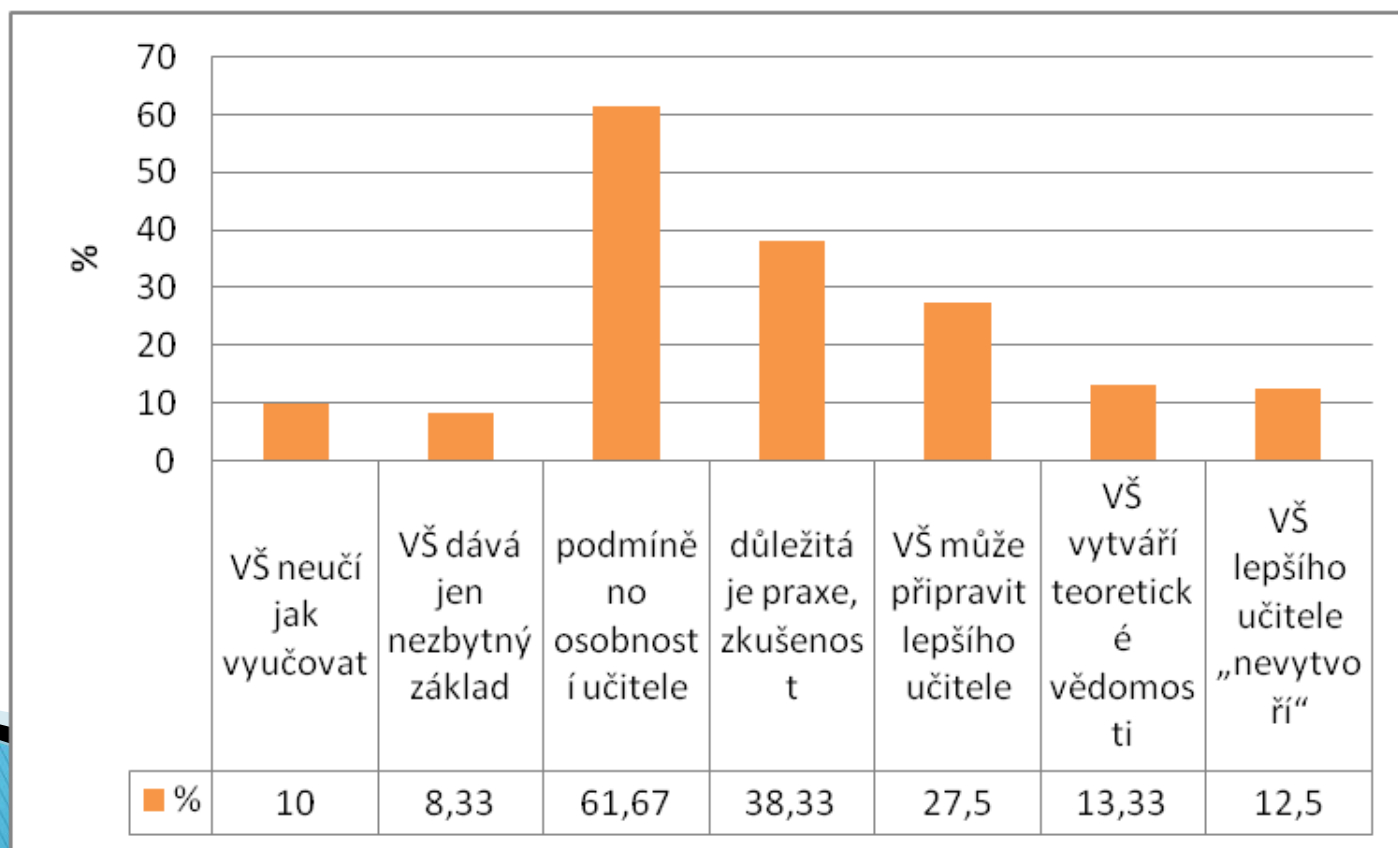
Individuální pojetí role učitele studenty učitelství – empirická studie

- ▶ Co je podle Vás základem úspěšného (efektivního) učitele – jaké znalosti by měl mít a jaké dovednosti by měl ovládat?

Odpověď	%
znalost oboru	60,83
didaktické znalosti a schopnosti	40,00
schopnost motivovat	28,33
osobnostní předpoklady	26,67
respekt, autorita	20,00
všeobecný přehled	19,17
dobrá vztah k žákům	15,00
komunikační schopnosti	14,17
psychologické znalosti	11,67
sebevzdělávání	10,83
vstřícnost, tolerance	10,83
trpělivost	9,17
tvůrčí přístup	5,83
organizační schopnosti	3,33
praktické zkušenosti	2,50
přirozený talent	2,50
schopnost improvizovat	1,67

Individuální pojetí role učitele studenty učitelství – empirická studie

- ▶ Jaký význam přikládáte přípravě učitelů na vysokých školách? Může pedagogická fakulta vytvořit „lepšího“ učitele nebo je toto podmíněno jen osobností učitele a jeho praktickými zkušenostmi?

Fáze 1: Začínající učitel

- ▶ **Vstup do praxe – konfrontace 2 modelů:**
 - *Ideální absolvent* – představa VŠ
 - *Ideální pracovník* – představa zaměstnavatele
- ▶ **Z toho časté rozpory:**
 - mezi znalostmi a zkušenostmi pracovníka,
 - mezi osobními aspiracemi a zájmy organizace,
 - mezi aktuálním postavením pracovníka a hodnocením perspektivy, která se před ním otevírá.
- ▶ Po absolvování VŠ vstupuje do praxe jako „normální učitel“ (vyhláška MŠ ČR z r. 1977 –**uvádějící učitel**) x Bavorsko – 2 stupně, čekatel

Fáze 1: Začínající učitel

- ▶ **Šok z reality** – přežití či objevování – ztráta iluzí:
 - *spjaté s osobností učitele* – nemám na to nervy, hlasovou výbavu,
 - *spjaté s profesní kompetencí učitelů* – studium jim neposkytlo vědomosti a dovednosti potřebné k rutinní práci učitele,
 - *spjaté se situací na školách* – nevybavenost, byrokracie, nevychovanost, šikana, výuka jiných předmětů, plat...
- ▶ Začínající učitelé za nejobtížnější označují práci s neprospívajícími žáky a udržení kázně v hodinách x nejméně obtížný je pak výklad nové látky (přípravě na výuku věnuje průměrně 2 hodiny denně).

Fáze 2: Zkušený učitel (expert)

- ▶ Takový učitel, které ho již není třeba uvádět do praxe, ale přechází na DVPP – funkční postup (třídní), vyšší platová třída x nelze to vyjádřit objektivně léty praxe (nejčastěji po 5 letech).
- ▶ Naplňuje následující kompetence:
 - odborně předmětové
 - psychodidaktické
 - komunikativní
 - organizační a řídicí
 - diagnostické a intervenční
 - poradenské a konzultativní
 - reflexe vlastní činnosti

Fáze 2: Zkušený učitel (expert)

▶ A co sami učitelé uvádějí za činnosti, na které nebyli připravováni?

Adekvátní reakce na neadekvátní vývoj vyučování	93 %
Vedení schůzek s rodiči	86 %
Individuální jednání s rodiči žáků	86 %
Řešení kázeňských přestupků	83 %
Práce s neprospívajícími žáky	83 %
Vedení pedagogické dokumentace	78 %
Udržení kázně ve vyučování	74 %

Fáze 3: Konzervativní učitel

- ▶ Učitel v předdůchodovém období – zájem o výdělek, pracovní podmínky, dobrý kolektiv
- ▶ **2 tendence dané empirií:**
 - Učitel po 50. roce (25–30 let praxe) je **nejzkušenější**.
 - Takovýto učitel je **konzervativní** a rezignovaný, odmítá inovace a alternativy, chce své poslání dokončit hlavně v klidu.
- ▶ 15–20 % učitelů trpí syndromem vyhoření (**burn-out effect**) – zdroje: rozpor v množství učiva a časem k jeho realizaci, povinnosti učitelů mimo vyučování (administrativa), džungle před tabulí

A o čem to dnes bylo???

- ▶ Pedeutologie jako vědní disciplína zabývající se profesí učitele.
- ▶ Socioprofesní charakteristiky učitele, prestiž, feminizace této profese.
- ▶ Standardizace profesních činností učitele.
- ▶ Příprava budoucích učitelů a její změny.
- ▶ Vývojové fáze v učitelské profesi.

Uvidíte příště...

NICO 😊

A díky za pozornost....